ASPI | Afarand Scholarly Publishing Institute; Turkey
ISSN: 2538-4384; Geographical Research. 2024;39(1):79-88 10.58209/geores.39.1.79

Examination of the Role of Citizens' Social Self in Urban Sustainable Development in District 2 of Tehran City

ARTICLE INFO

Article Type
Original Research

Authors
Bozorgi M.R.[1] *MA*
Emam Jomeh F.[2]* *PhD*
Saie Arasi I.[3] *PhD*

How to cite this article
Bozorgi MR, Emam Jomeh F, Saie Arasi I. Examination of the Role of Citizens' Social Self in Urban Sustainable Development in District 2 of Tehran City. Geographical Research. 2024;39(1):79-88.

[1]Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
[2]Department of Sociology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran
[3]Department of Sociology, Abhar Branch, Islamic Azad University, Abhar, Iran

***Correspondence**
Address: Department of Sociology, Islamic Azad University, Imam Khomeini Boulevard, Imam Khomeini Square, Arak, Iran. Postal Code: 38135567
Phone: +98 (86) 34132451
Fax: -
f.emamjome@yahoo.com

Article History
Received: November 20, 2023
Accepted: March 29, 2024
ePublished: April 5, 2024

ABSTRACT

Aims One of the primary explanations for the limited achievements observed in urban sustainable development initiatives pertains to the disregard of the societal self of citizens as a significant influencing element. Urban sustainable development necessitates the presence of individuals with capabilities and social accountability.

Methodology This particular research, a cross-sectional study, was executed in the year 2022 within District 2 of Tehran metropolis. Data collection involved the utilization of the standardized Social Self Questionnaire (SSC) alongside a questionnaire devised by the researcher focusing on urban sustainable development. Throughout the administration of the aforementioned questionnaires, a process of indigenization was implemented drawing from the insights of academic scholars and specialists. The selection of urban neighborhoods was carried out through cluster sampling, while blocks were chosen through systematic sampling. Subsequently, 600 participants were identified from designated households in the neighborhoods of Tarasht, Kooy-e Nasr, Marzdaran Sharqi, Saadat Abad, and Parvaz using quota sampling to partake in the questionnaire. Structural equation modeling was employed in the AMOS software, while a two-variable t-test was conducted using SPSS 22 to explore the correlation between citizens' social self and urban sustainable development.

Findings The measurement of urban social self comprised competence and social responsibility variables. The results from the structural equations revealed that all factor loads of the variables were statistically significant at the 0.001 level, highlighting a notable association between the sustainable development factor and citizens' social self. Moreover, the t-test illustrated a significant connection between competence and social responsibility, serving as explanatory factors for citizens' social self concerning urban sustainable development ($p<0.001$).

Conclusion In District 2, a noteworthy correlation and reciprocal impact were identified between the social self-components of Tehran's residents (competence and social responsibility) and urban sustainable development.

Keywords Social Self; Urban Sustainable Development; Social Competence; Social Responsibility

CITATION LINKS

[Ahadnezhad *et al.*, 2014] The role of social capital in sustainable local ...; [Azimi Amoli & Sodagar, 2015] The role of citizen participation in ...; [Castells, 1996] The rise of the network ...; [Cooley, 1992] Human nature and the social ...; [Crowe, 2008] Economic development in the nonmetropolitan west: The ...; [Das, 2014] Women's participation in community-level water governance ...; [Egger, 2006] Determining a sustainable ...; [Fernández-Zabala *et al.*, 2016] The structure of the Social Self-Concept (SSC) ...; [Givi *et al.*, 2014] nvestigating effective factors on attracting citizens' participation ...; [Hall, 2006] Urban ...; [Hataminezhad *et al.*, 2014] Capacity analysis of social capital in rehabilitation of the urban deteriorated tissues (case ...; [Hajiani *et al.*, 2012] Social confidence in urban management and the ...; [Jamali Haji Hassan Sofla & Nematollahi Bonab, 2021] Examining and evaluating the role of citizens and their social participation ...; [James, 1980] The principles of psychology, ...; [Khakpour *et al.*, 2011] The role of capital in the regional stable development case ...; [Li *et al.*, 2009] Measurement indicators and an evaluation approach ...; [Maleki *et al.*, 2016] The role of social trust in advance the goals ...; [Masoomi *et al.*, 2021] Investigation of sociological factors affecting ...; [Mensah, 2019] Sustainable development: Meaning, history, ...; [Miller & Besser, 2005] Exploring decision strategies and evaluations ...; [Navabakhsh *et al.*, 2009] Basics of sustainable urban ...; [Pourahmad *et al.*, 2018] Explaining the role of community ...; [Putnam, 1995] Bowling alone: America's ...; [Roseland, 1997] Dimension of ...; [Safaralizadeh *et al.*, 2022] Investigating the indices of social capital ...; [Salarvarzi *et al.*, 2018] Analysis and evaluation of the role of social ...; [Serpe, 1987] Stability and change in self: A structural symbolic ...; [Taghvaee & Safarabadi, 2013] Urban sustainable development and selected variables affecting it ...; [Tavakolinia *et al.*, 2012] An introduction to good urban governance: Necessities, ...; [Tehran Municipality ICT Organization, 2019] Atlas of urban quality of life in Tehran ...; [Webb *et al.*, 2018] Sustainable urban systems: Co-design and ...;

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

بررسی نقش عامل خود اجتماعی شهروندان بر توسعه پایدار شهری منطقه ۲ شهر تهران

محمدرضا بزرگی MA
گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
فرهاد امام‌جمعه* PhD
گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران
ایرج ساعی ارسی PhD
گروه جامعه‌شناسی، واحد ابهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ابهر، ایران

چکیده

اهداف: یکی از دلایل عدم موفقیت طرح‌های توسعه پایدار شهری عدم توجه به خود اجتماعی شهروندان در نقش عاملیت است. زیرا برای توسعه پایدار شهری، وجود عوامل انسانی با شایستگی و مسئولیت اجتماعی یک ضرورت است. هدف این پژوهش بررسی نقش خود اجتماعی شهروندان بر توسعه پایدار شهری منطقه ۲ شهر تهران بود.

روش‌شناسی: این پژوهش از نوع پیمایش-مقطعی بوده و در سال ۱۴۰۱ در منطقه ۲ شهر تهران انجام شد. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه استاندارد خود اجتماعی (SSC) و پرسش‌نامه محقق‌ساخته توسعه پایدار شهری جمع‌آوری شد. در فرآیند استفاده از پرسش‌نامه‌های مذکور، بومی‌سازی براساس نظر اساتید و صاحب‌نظران دانشگاهی انجام شد. به منظور انتخاب محله‌های شهری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و برای انتخاب بلوک‌ها از روش نمونه‌گیری سیستماتیک استفاده شد. سپس از میان خانوارهای منتخب در محلات طرشت، کوی نصر، مرزداران شرقی، سعادت‌آباد و پرواز، ۶۰۰ نفر با استفاده از نمونه‌گیری سهمیه‌ای برای پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه انتخاب شدند. برای بررسی ارتباط بین خود اجتماعی شهروندان و توسعه پایدار شهری از معادلات ساختاری در نرم‌افزار AMOS و آزمون T دو متغیره با استفاده از SPSS ۲۲ استفاده شد.

یافته‌ها: بر اساس معادلات ساختاری، بارهای عاملی تمام شاخص‌ها در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار بوده و ارتباط معنی‌دار بین عامل توسعه پایدار و خود اجتماعی شهروندان مشاهده شد. آزمون t حاکی از وجود ارتباط معنی‌دار بین شایستگی و مسئولیت اجتماعی به عنوان شاخص‌های تبیین‌کننده عامل خود اجتماعی با توسعه پایدار شهری بود ($p<0.001$).

نتیجه‌گیری: بین خود اجتماعی شهروندان تهرانی (شایستگی و مسئولیت اجتماعی) و توسعه پایدار شهری در منطقه ۲ ارتباط معنی‌دار و تاثیر متقابلی وجود دارد.

کلیدواژگان: خود اجتماعی، توسعه پایدار شهری، شایستگی اجتماعی، مسئولیت اجتماعی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۹
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۱۰
*نویسنده مسئول: f.emamjome@yahoo.com

مقدمه

امروزه، دستیابی به توسعه پایدار شهری به دلیل رشد و گسترش شهرها با مشکلات عدیده‌ای مواجه است [Hataminezhad *et al.*, 2014; Ahadnezhad Roshti *et al.*, 2014; Navabakhsh & Arjmand Siahpoosh, 2009; Webb *et al.*, 2018]. تحقق کامل توسعه پایدار شهری یک آرمان تلقی شده و دستیابی به آن مهم‌ترین معضل مدیران و برنامه‌ریزان اجتماعی و شهری است [Das, 2014]. *هال* توسعه پایدار شهری را شکلی از توسعه مدرن می‌داند که قدرت توسعه مداوم شهرها و جوامع شهری را برای نسل‌های آینده تضمین می‌کند [Hall, 2006]. *ایگر* [Egger, 2006] معتقد است مدل شهر پایدار بسته به تاریخ، فرهنگ، اقتصاد، آب و هوا، جغرافیا و سیاست به اشکال مختلفی نمایان می‌شود. در حالی که عملکرد نهایی یک شهر به وضعیت انسانی ساکنان آن بستگی دارد، لازم است سایر مولفه‌ها و اجزا نیز بررسی شوند تا پایداری آن از نظر توانایی حفظ کیفیت بالای زندگی ساکنان آن بدون آسیب‌رساندن به شرایط انسانی در سایر مناطق محلی و جهانی طی یک دوره زمانی مشخص شود.

امروزه، انگاره جغرافی‌دانان در بررسی مقوله شهر و شهرنشینی انگاره‌ای نیست که صرفاً معطوف به کالبد زیستی شهر باشد؛ بلکه آن را علاوه بر پردازش کالبدی و پرداختن به کمیت‌های مادی آن، از جانب کیفیت‌های ارزشی و اخلاقی نیز مورد بررسی قرار می‌دهند. سرمایه اجتماعی مفهوم جدیدی است که مورد توجه بسیاری از اندیشمندان از جمله جامعه‌شناسان قرار دارد. اهمیت سرمایه اجتماعی که مبیّن کنش‌های معینی از کنشگران در درون ساختارهای اجتماعی است، در مقایسه با سرمایه‌های فیزیکی، اقتصادی و انسانی روزبه‌روز بیشتر مکشوف می‌شود [Safaralizadeh *et al.*, 2022; Li *et al.*, 2009].

بر مبنای پژوهش‌های [Pourahmad *et al.*, 2018; Taghvaee & Safarabadi, 2013; Tavakolinia *et al.*, 2012; Navabakhsh & Arjmand Siahpoosh, 2009; Putnam, 1995]، تحقق توسعه پایدار با مفاهیمی نظیر «مشارکت»، «اعتماد»، «سرمایه اجتماعی» و غیره در ارتباط است. این در حالی است که برخی محققان دستیابی به توسعه پایدار شهری را در گرو مفاهیمی همچون اعتماد به نفس (خودباوری)، انگیزه (خودانگیزشی)، خودکارآمدی و نفع شخصی (خویش‌کامی) می‌دانند [Das, 2014].

خود اجتماعی و توسعه آن توسط پیش‌گامانی مانند *جیمز* و *کولی* [James, 1890; Cooley, 1992]، از جنبه روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مورد توجه بوده است. با استفاده از نظریات این پیش‌گامان، محققانی همچون *سرپ* [Serpe, 1987]، *هال* [Hall, 2006]، *ایگر* [Egger, 2005]، *منسا* [Mensah, 2019] بیان داشته‌اند، اتخاذ بینش مبتنی بر ارتقای خود اجتماعی و عزت نفس شهروندان همراه با افزایش سایر توانمندی‌ها، باید به توسعه پایدار شهری بینجامد. در واقع با بهره‌گیری از خود اجتماعی و توجه به جنبه‌های آن (مانند خودپنداره، هویت، اعتماد به نفس و غیره) در بین شهروندان، ظرفیت جامعه برای استفاده و تغییر شکل نظام شهری (بهره‌وری شهری)، توزیع عادلانه فرصت‌ها و امکانات (عدالت شهری)، واکنش به انواع فشارها و مشکلات (انعطاف‌پذیری)، افزایش مشارکت اجتماعی و تداوم برنامه‌های شهری افزایش می‌یابد. همچنین *هال* [Hall, 2006] و *ایگر* [Egger, 2006]، تاکید می‌کنند که خود اجتماعی شهروندان می‌تواند کارآیی بسیار بالایی داشته باشد که یکی از کارکردهای آن تحقق توسعه پایدار شهری است.

در سال‌های اخیر، مدیریت شهری و فرهنگی تهران برای مدیریت بهینه هرچه بیشتر این شهر و کاستن از نارسایی‌های فرهنگی و روانی شهروندان تهرانی اقدام به پیاده‌سازی طرح بهینه‌سازی توسعه پایدار شهری در قالب برنامه‌های فرهنگی در سطح محلات شهری تهران نموده است. اما با وجود تلاش‌های زیادی که در مناطق، نواحی و محلات شهر تهران شده است، توسعه پایدار شهری به دلیل عواملی نظیر قوانین اجرایی، منابع انسانی و روش‌های اجرایی از قبیل عدم توانایی در تعاملات بین گروهی و ارتباط‌دهنده و اهداف مشارکتی، وجود الگوهای سنتی، ضعف در میزان مشارکت شهروندان و در نتیجه فقدان و یا ضعیف‌بودن میزان خود اجتماعی هنوز نتوانسته کارآمد باشد.

بنابراین، یکی از دلایل عدم موفقیت در توسعه پایدار شهری عدم توجه به خود اجتماعی شهروندان تهرانی در نقش عاملیت (پیوسته با ساختار) است که باید بیشتر به آن توجه کرد. زیرا برای توسعه پایدار شهری، عامل‌های انسانی با شایستگی اجتماعی و در کنار آن مسئولیت اجتماعی یک ضرورت است. در این رابطه *کرو* [Crowe, 2008] معتقد است وجود روابط مردمی شبکه‌ای است که به طور مداوم به همیاری با مولفه‌های خود اجتماعی، ارزیابی بینش راهبری و درجه مسئولیت‌پذیری می‌پردازد. به نظر *ایگر* نیز تعیین پایداری یک شهر باید فراتر از کیفیت زندگی باشد و از دو منظر "شبکه و خود"، مورد بررسی قرار گیرد [Egger, 2006]. در این زمینه *ایگر* از نظریه تضاد دو قطبی *کاستلز* ایده گرفته است [Castells, 1996].

کلانشهر تهران به دلیل افزایش زیاد جمعیت، رشد و گسترش نامتوازن دارای مسایل متعددی در ارتباط با توسعه پایدار شهری است. در سال‌های اخیر، مدیریت شهری و فرهنگی تهران برای مدیریت بهینه و کارآمد هرچه بیشتر این شهر و کاستن مشکلات نارسایی‌های فرهنگی شهروندان تهرانی اقدام به پیاده‌سازی طرح بهینه‌سازی توسعه پایدار شهری در قالب برنامه‌های فرهنگی در سطح محلات شهری تهران کرده است. با وجود تلاش‌های زیادی که در مناطق، نواحی و محلات شهر تهران شده است، توسعه پایدار شهری به دلیل عواملی نظیر قوانین اجرایی، منابع انسانی و روش‌های اجرایی از قبیل عدم توانایی در تعاملات بین گروهی و ارتباط‌دهنده و اهداف مشارکتی، وجود الگوهای سنتی، ضعیف‌بودن بُعد مشارکتی شهروندان و در نتیجه فقدان و ضعیف‌بودن میزان خود اجتماعی هنوز نتوانسته کارآمد واقع شود. عمده این ناکارآمدی به مدیریت سرمایه اجتماعی و فرهنگی در شهر تهران باز می‌گردد. به عنوان مثال در شهر نیویورک با استفاده منطقی از سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و خود اجتماعی شهروندان، سطح توسعه پایدار شهری طی یک دوره پنج‌ساله از ۳۳/۱% به ۵۹/۰% رسیده است که سهم سیاه‌پوستان در این آمار افزایشی در حدود دو سوم بوده است [Miller & Besser, 2005].

با عنایت به موارد فوق و نیز ویژگی زندگی شهری در تهران، شهروندان زمان بیشتری برای فعالیت، کار و تردد اختصاص می‌دهند و زمان کمتری را برای سایر جنبه‌های زندگی اجتماعی صرف می‌نمایند؛ شبکه روابط اجتماعی بین گروهی به حداقل رسیده و در واقع روابط میان‌گروهی ضعیف شده و اعتماد اجتماعی به دلیل وجود آسیب‌های متعدد و غیره در حال کاهش مداوم است، در نهایت مفهوم سرمایه اجتماعی و خود اجتماعی تضعیف شده است. از این رو پرداختن به مفهوم خود اجتماعی به عنوان پیش‌شرط توسعه پایدار شهری امروزه یک ضرورت است. در این راستا، هدف پژوهش حاضر بررسی نقش خود اجتماعی شهروندان بر توسعه پایدار شهری است.

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع پیمایش-مقطعی بوده و در سال ۱۴۰۱ در منطقه دو شهر تهران انجام شد. به منظور انتخاب محلات (۲۱ محله) منطقه ۲، ابتدا بر اساس مطالعات قبلی صورت‌گرفته از جمله اطلس کیفیت زندگی شهر تهران [Tehran Municipality ICT Organization, 2017]، محلات منطقه به ۵ دسته تقسیم شدند. پس از دسته‌بندی سطح نواحی براساس امتیاز کیفیت زندگی، محله‌های منطقه ۲ به پنج طبقه کلی با کیفیت زندگی خیلی بالا، بالا، متوسط، پایین و خیلی پایین، تقسیم شده و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی از هر طبقه یک محله به عنوان نمونه انتخاب شد (جدول ۱).

جدول ۱) جدول طبقه‌بندی شاخص کلی کیفیت زندگی شهری در محلات منطقه ۲

طبقه کیفیت زندگی	نام محله	نمره	رتبه	تعداد محلات	انتخاب	تعداد نمونه
یک (خیلی بالا)	طرشت	۲۲/۴۷	۱	۲	طرشت	۱۲۰
	صادقیه	۲۱/۴۳	۲			
دو (بالا)	شهرک قدس	۱۴/۶۴	۳	۴	پرواز	۱۲۰
	پرواز	۱۳/۷۸	۴			
	ستارخان	۱۱/۶۰	۵			
	مرزداران غربی	۱۰/۲۱	۶			
سه (متوسط)	ایوانک	۹/۸۵	۷	۴	کوی نصر	۱۲۰
	کوی نصر	۹/۶۸	۸			
	شهرآرا	۹/۱۱	۹			
	سپهر	۶/۷۹	۱۰			
چهار (پایین)	دریا	۴/۹۰	۱۱	۵	مرزداران شرقی	۱۲۰
	شریف	۴/۵۵	۱۲			
	مرزداران شرقی	۴/۳۳	۱۳			
	فرحزاد	۴/۰۵	۱۴			
	دریان نو	۱/۸۱	۱۵			
پنج (خیلی پایین)	آسمان	-۱/۹۶	۱۶	۶	سعادت‌آباد	۱۲۰
	فراز	-۴/۲۰	۱۷			
	سعادت‌آباد	-۵/۸۳	۱۸			
	تهران ویلا	-۷/۲۰	۱۹			
	توحید	-۱۷/۹۰	۲۰			
	پونک	-۱۹/۷۸	۲۱			

جامعه آماری شامل شهروندان ۱۵ سال و بالاتر منطقه ۲ شهر تهران بود که بنابر آمارهای ارایه‌شده توسط مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ برابر با ۶۴۰۳۶۱ میلیون نفر بوده است. سایز نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۶۰۰ نفر تعیین شد. براساس تفکیک بلوک‌های شهری، ۱۲۰ نمونه به هر یک از محلات منتخب اختصاص داده شد. برای انتخاب بلوک‌های شهری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای (محله، بلوک شهری و فرد نمونه) استفاده شد.

پس از انتخاب محلات و بلوک‌های شهری از هر بلوک ۱۰ خانوار (و به تبع آن ۱۰ فرد پاسخ‌گو) به روش نمونه‌گیری سیستماتیک انتخاب شد. تعداد خانوارهای هر بلوک با مراجعه به درگاه ملّی مرکز آمار ایران تهیه شد. لذا، بر اساس شیوه نمونه‌گیری سیستماتیک، ابتدا تعداد خانوارهای ساکن بر عدد ۱۰ تقسیم شد تا عدد فاصله‌ای به‌دست آید (مثلاً اگر تعداد خانوارهای بلوک ۹۰ خانوار باشد، عدد فاصله‌ای d=۳۰/۱۰=۳ خواهد بود). بعد از به‌دست‌آوردن عدد فاصله‌ای، یک عدد تصادفی به عنوان مبدا نمونه‌گیری انتخاب شد (مثلاً در مثال بالا عددی بین ۱ تا ۳ انتخاب می‌شود. فرض کنید این عدد ۲ باشد) این اطلاعات (عدد فاصله و عدد مبدا نمونه‌گیری) به همراه نقشه به پرسش‌گر ارایه شد. در این مرحله طبق آموزش‌هایی که به پرسش‌گران ارایه شد، با شروع از ضلع جنوب شرقی بلوک و شماره‌گذاری خانوارهای بلوک ابتدا خانوار شماره مبدا (در اینجا خانوار شماره ۲) را مورد مصاحبه قرار دادند و برای انتخاب خانوار دوم نمونه، به عدد مبدا (یعنی ۲) عدد فاصله را افزوده تا خانوار بعدی نمونه (یعنی ۵=۲+۳) یا همان خانوار شماره ۵ مورد مصاحبه قرار گیرد و به همین ترتیب خانوار شماره (۸=۳+۵) هشتم، یازدهم و چهاردهم مورد مصاحبه قرار گرفتند. اگر صفت‌های مورد بررسی دارای پراکندگی زیادی در طول بلوک باشند، این نوع نمونه‌گیری برآورد بسیار مناسبی را از صفت‌های مورد بررسی به‌دست خواهد داد.

پس از انتخاب خانوارهای نمونه در هر بلوک، برای انتخاب فرد پاسخ‌گو به شیوه نمونه‌گیری سهمیه‌ای عمل شد. در این روش با آگاهی از اینکه توزیع سنی و جنسی در کل شهر به صورت خاصی انجام شده است؛ این توزیع در کلیه بلوک‌ها رعایت شد یعنی از پرسش‌گر خواسته شد پس از انتخاب خانوار به گونه‌ای فرد پاسخ‌گو را انتخاب کند که در مجموع با رعایت تناسب رده‌های سنی درخواستی (۲۴-۱۸، ۳۴-۲۵، ۴۴-۳۵، ۵۴-۴۵، ۵۵<) در دو گروه زنان و مردان پاسخ‌گو داشته باشیم.

عامل خود اجتماعی با استفاده از پرسش‌نامه ارزیابی مفهوم خود اجتماعی شامل ۸ گویه سنجش شد. پرسش‌نامه محقق‌ساخته با ۵۵ گویه در سه بخش طراحی شد که بخش اول با ۵۶ گویه به توسعه پایدار شهری (متغیر وابسته) و بقیه گویه‌ها (۸ گویه) به خود اجتماعی (متغیر مستقل) اختصاص یافت. گویه‌ها براساس طیف لیکرت (با سطح سنجش ترتیبی) ۵ گزینه‌ای (خیلی زیاد (۵) تا خیلی کم (۱)) ارزیابی شد. در پیمایش میدانی، هر دو پرسش‌نامه در یک نسخه ترکیب شد به طوری که از گزینه ۱ تا ۸ به پرسش‌نامه خود اجتماعی و از گزینه ۹ تا ۶۴ به پرسش‌نامه محقق‌ساخته توسعه پایدار شهری اختصاص یافت.

اعتبار محتوایی پرسش‌نامه با استفاده از روش *ساچ لاوشه* ارزیابی شد. این روش میزان توافق میان ارزیابان در خصوص تناسب یک گویه خاص را اندازه‌گیری می‌کند. این فرمول عبارت است از (رابطه ۱):

رابطه ۱)

$$CVR = \frac{(ne - \frac{N}{2})}{\frac{N}{2}}$$

در این فرمول CVR نسبت محتوا، ne تعداد ارزیابان موافق در مورد تناسب گویه و N تعداد کل ارزیابان بود. برای تعداد ۱۵ نفر خبرگان، حداقل این ضریب ۰/۴۹ و مقدار ضریب CVR برای تمامی شاخص‌ها بالاتر از عدد ۰/۴۹ بود که تصدیق اعتبار محتوایی گویه‌ها است. پایایی ابزار با استفاده از روش آلفای کرونباخ سنجش شد. بدین منظور یک نمونه اولیه شامل ۳۵ پرسش‌نامه در میان مناطق منتخب شهر تهران توزیع شد و ضریب آلفای کرونباخ با ۰/۶۹۲ تایید شد.

در این پژوهش، به منظور گردآوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه استاندارد و محقق‌ساخته استفاده شد. از پرسش‌نامه استاندارد مفهوم خود اجتماعی (Social Self-concept Questionnaire: SSC) برای سنجش مفهوم خود اجتماعی و از پرسش‌نامه محقق‌ساخته برای سنجش توسعه پایدار شهری استفاده شد. به این دلیل پرسش‌نامه طراحی‌شده به منظور سنجش روایی و بومی‌سازی به گروهی از خبرگان (شامل اساتید دانشگاه و استاد راهنما) ارایه و نظرات اصلاحی آنها مبنی بر بومی‌بودن اعمال شد. بر این اساس، این پرسش‌نامه هم بخاطر اینکه قبلاً در میدان مورد آزمایش قرار گرفته بود، مورد تایید صاحب‌نظران بوده و هم از اعتبار محتوایی و هم از اعتبار صوری برخوردار بود.

برای بررسی ارتباط بین خود اجتماعی شهروندان و توسعه پایدار شهری از معادلات ساختاری در نرم‌افزار AMOS و آزمون T دو متغیره با استفاده از SPSS ۲۲ استفاده شد.

یافته‌ها

در این پژوهش، توسعه پایدار شهری در سه بُعد زیست‌محیطی (۱۳ گویه)، اقتصادی (۹ گویه) و اجتماعی (۲۰ گویه) و خود اجتماعی شهروندان نیز با استفاده از دو بُعد شایستگی اجتماعی (۴ گویه) و مسئولیت اجتماعی (۴ گویه) بررسی شد (جدول ۲).

بررسی‌های آماری ابعاد توسعه شهری نشان داد بالاترین میانگین نمره کسب‌شده متعلق به بُعد زیست‌محیطی ۳/۴۲۳ و پایین‌ترین میانگین نمره متعلق به بُعد اقتصادی ۲/۵۲۹ بود. همچنین میانگین نمره در بُعد شایستگی ۲/۵۶۱ و در بُعد مسئولیت اجتماعی ۲/۷۴۳ بود (جدول ۳).

جدول ۲) گویه‌های طراحی‌شده برای سنجش توسعه پایدار شهری و شاخص خود اجتماعی شهروندان منطقه ۲ شهر تهران

ابعاد	گویه
اجتماعی	تعداد زمین‌های ورزشی و بازی در محله
	میزان شلوغی و تراکم جمعیتی محله
	تعداد بیمارستان و یا درمانگاه‌های شبانه‌روزی در محله
	تعداد مدارس و مراکز آموزشی در محله
	تعداد سالن سرپوشیده و استخر برای بانوان در محله
	تعداد مکان‌های ویژه بازی کودکان (به‌ویژه خانه اسباب‌بازی)
	وضعیت دسترسی به بازارهای میوه و تره‌بار شهرداری در محله
	وضعیت دسترسی به خدمات بانک و عابر بانک‌ها در محله
	وضعیت دسترسی به بزرگراه‌ها و اتوبان‌ها
	وضعیت دسترسی به مراکز خرید
	دسترسی به ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی درون‌شهری (اتوبوس، تاکسی، مترو)
	تعداد پارکینگ‌های عمومی در محله
	میزان امنیت زنان و کودکان در معابر به‌ویژه هنگام شب و تاریکی
	تعداد مساجد، تکیه‌ها و حسینیه‌ها
	میزان همکاری با همسایگان در حل مشکلات محله
	وضعیت سرقت از منازل
	وضعیت سرقت و کیف‌قاپی از افراد و زورگیری
	وضعیت دسترسی به فرهنگ‌سرا
	تعداد پارکینگ‌های خیابانی در محله
	وضعیت دسترسی به شهرداری و شورایاری محله
زیست‌محیطی	وضعیت فضای سبز نظیر پارک‌ها و تفرجگاه‌ها در محله
	تعداد درختان در محله
	وضعیت رسیدگی به فضای سبز محله
	میزان آلودگی صوتی در محله
	مطلوبیت دفع و جمع‌آوری زباله
	وضعیت ترافیک و رفت و آمد خودروها در محله
	وضعیت جوی‌های آب و فاضلاب روان در سطح محله
	کیفیت نظافت و تمیزی محله
	میزان رعایت استانداردهای ساخت‌وساز در محله
	میزان آشفتگی نمای ساختمان‌ها و معماری در محله
	کیفیت آسفالت و معابر و پیاده‌روهای محله
	وضعیت روشنایی معابر و پیاده‌روها در محله
	کیفیت معابر و پیاده‌روها در محله
مسئولیت اجتماعی	من در برقراری ارتباط با مردم خیلی موفق هستم
	من برای اصلاح و بهبود وضع جامعه تلاش می‌کنم
	من احساس می‌کنم عضوی از جامعه هستم
	من دوستان (صمیمی و غیرصمیمی) زیادی دارم
شایستگی اجتماعی	وقتی که در یک جمع قرار می‌گیرم، از طرف جمع پذیرفته می‌شوم
	من فرد مفیدی برای جامعه هستم
	در کل مردم من را دوست دارند
	من به عنوان یک شهروند به وظایف اجتماعی‌ام عمل می‌کنم
اقتصادی	تعداد ساخت‌وسازها در محله
	وجود زمین‌های بلااستفاده و ساختمان‌های متروک در محله
	کیفیت و امکانات خانه‌های مسکونی در محله
	مطلوبیت وضعیت اقتصادی افراد محله
	تعداد خانه‌های مسکونی با متراژ ۶۰ متر و کمتر
	وضعیت توسعه زیرساخت‌ها مثل پل‌های زیرگذر و روگذر و خیابان‌کشی در محله
	میزان افزایش قیمت زمین و خانه نسبت به سایر مناطق
	وضعیت ارزانی قیمت‌ها اقلام خوراکی و مصرفی در مقایسه با محلات دیگر
	وضعیت هزینه‌های عمومی مثل شارژ ساختمان در محله

جدول ۳) بررسی توزیع آماری ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار شهری

ابعاد	محلات	گزینه‌ها و توزیع فراوانی پاسخ‌ها					جمع	میانگین	مد	انحراف‌معیار
		خیلی موافق	موافق	متوسط	مخالف	خیلی مخالف				
اجتماعی	کوی نصر	۱۱	۵۴	۲۹	۱۶	۰	۱۱۰	۳/۱۹۳	۲	۰/۸۲۸
	پرواز	۰	۴۸	۱۰	۲۴	۸	۹۰			
	مرزداران شرقی	۲	۵۰	۱۵	۱۶	۳	۸۶			
	طرشت	۱۴	۳۵	۶۳	۰	۱	۱۱۳			
	سعادت‌آباد	۱	۷۷	۲۴	۱۷	۰	۱۱۹			
	جمع	۲۸	۲۶۴	۱۴۱	۷۳	۱۲	۵۱۸			
اقتصادی	کوی نصر	۱۶	۴۹	۳۴	۱۶	۱	۱۱۶	۲/۵۲۹	۱	۰/۹۵۰
	پرواز	۶	۵۱	۲۸	۲۰	۶	۱۱۱			
	مرزداران شرقی	۱۱	۳۳	۳۱	۳۴	۳	۱۱۲			
	طرشت	۱۷	۵۹	۲۹	۶	۴	۱۱۵			
	سعادت‌آباد	۱۴	۵۶	۴۲	۴	۰	۱۱۶			
	جمع	۶۴	۲۴۸	۱۶۴	۸۰	۱۴	۵۷۰			
زیست‌محیطی	کوی نصر	۳	۴۱	۶۳	۱۰	۰	۱۱۷	۳/۴۲۳	۳	۰/۸۱۶
	پرواز	۳	۴۵	۳۵	۲۰	۱	۱۰۴			
	مرزداران شرقی	۵	۴۲	۳۳	۱۰	۱	۹۱			
	طرشت	۵	۶۵	۳۱	۱۶	۱	۱۱۸			
	سعادت‌آباد	۱۸	۵۱	۳۴	۱۷	۰	۱۲۰			
	جمع	۳۴	۲۴۴	۱۹۶	۷۳	۳	۵۵۰			
شایستگی اجتماعی	کوی نصر	۱۴	۹۷	۷	۲	۰	۱۲۰	۲/۵۶۱	۲	۰/۷۲۴
	پواز	۱۱	۸۲	۲۱	۳	۱	۱۱۸			
	مرزداران شرقی	۱۶	۷۷	۱۸	۳	۶	۱۲۰			
	طرشت	۶	۱۰۲	۱۲	۰	۰	۱۲۰			
	سعادت‌آباد	۶	۱۰۱	۱۱	۰	۰	۱۱۸			
	جمع	۵۳	۴۵۹	۶۹	۸	۷	۵۹۴			
مسئولیت اجتماعی	کوی نصر	۱۷	۶۶	۳۰	۳	۳	۱۲۰	۲/۷۴۳	۲	۰/۶۸۳
	پرواز	۱۱	۷۰	۳۱	۴	۴	۱۱۹			
	مرزداران شرقی	۹	۸۰	۳۱	۰	۰	۱۲۰			
	طرشت	۹	۷۶	۳۳	۰	۰	۱۲۰			
	سعادت‌آباد	۵۵	۳۵۵	۱۷۳	۷	۷	۱۱۸			
	جمع	۱۰۸	۸۱۴	۲۴۲	۱۵	۱۴	۵۹۷			

شکل ۱) مدل پژوهش در حالت تخمین ضرایب غیراستاندارد

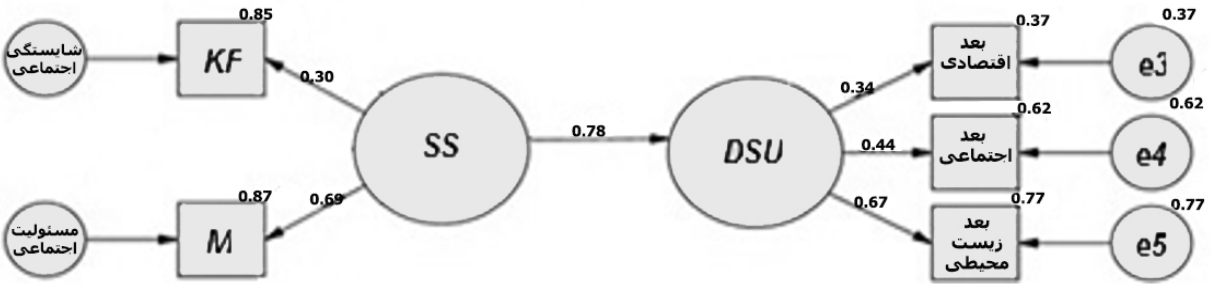

شکل ۲) مدل پژوهش در حالت تخمین ضرایب استاندارد

داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌ها وارد نرم‌افزار AMOS شده و مدل پژوهش طراحی شد. شکل ۱، مدل ساختاری را در حالت تخمین ضرایب غیراستاندارد و شکل ۲، مدل ساختاری را در حالت تخمین ضرایب استاندارد نشان می‌دهد. در این مدل e1 شایستگی اجتماعی، e2 مسئولیت اجتماعی، DSU1 بُعد اقتصادی، DSU2 بُعد اجتماعی و DSU3 بُعد زیست‌محیطی است (شکل ۱ و ۲).

جدول ۴) معناداری بارهای عاملی گویه‌ها

روابط بین شاخص‌ها	برآورد	انحراف از میانگین	CR	معناداری
خود اجتماعی —> توسعه پایدار شهری	۰/۶۲۷	۰/۰۴۶	۱۴/۴۱۳	۰/۰۰۰۲
خود اجتماعی —> شایستگی اجتماعی	۱/۵۲۰	۰/۱۰۵	۱۴/۴۲۵	۰/۰۰۰۹
خود اجتماعی —> مسئولیت اجتماعی	۰/۸۶۲	۰/۰۶۷	۱۲/۹۵۴	۰/۰۰۰۵
توسعه پایدار شهری —> بُعد اجتماعی	۱/۰۶۲	۰/۰۳۲	۳۳/۰۳۳	۰/۰۰۰۴
توسعه پایدار شهری —> بُعد اقتصادی	/۷۴۷ ۰	۰/۰۵۷	۱۳/۱۷۵	۰/۰۰۰۲
توسعه پایدار شهری —> بُعد زیست‌محیطی	۱/۱۶۱	۰/۰۴۰	۲۸/۸۸۰	۰/۰۰۰۱

جدول ۵) جدول برازش مدل

شاخص برازش	مقدار مجاز	مقدار به‌دست‌آمده
X2/df	۳>	۱۸۶۰/۴۷۵
RMSEA	۰/۰۸>	۰/۰۳۰
PNFI	۰/۰۵<	۰/۷۱۳
GFI	۰/۸<	۰/۹۴۵
AGFI	۰/۸<	۰/۹۸۵
CFI	۰/۹<	۰/۹۹۵

خی دو محاسبه‌شده برای مدل فوق برابر با ۱۱۳۷/۲۳۱ (درجه آزادی=۵۹۵ و سطح معنی‌داری=۰/۰۶۰) بود که حاکی از تایید مدل است (هرگاه سطح معناداری برای آزمون خی دو بیشتر از ۰/۰۵ به‌دست آید). پس از ترسیم مدل ساختاری گویه‌های مورد بررسی، روابط و تاثیرات آنها با توجه به برآورد بارهای عاملی گویه‌ها در نرم‌افزار AMOS ارزیابی شد (جدول ۴).

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، بارهای عاملی تمام شاخص‌ها در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار بود (جدول ۴). برای سنجش برازش مدل باید از شاخص‌های قید شده در جدول ۵ استفاده شود.

برای تایید و برازش مدل از سه شاخص X2/df، RMSEA و PNFI که شاخص‌های مقتصد نام دارند استفاده شد که در محدوده مجاز قرار داشتند. شاخص‌های GFI و AGFI شاخص‌های مطلق هستند که آنها نیز در رنج مجاز قرار گرفتند. شاخص‌های باقی‌مانده که شاخص‌های مقایسه‌ای هستند نیز در محدوده مجاز قرار داشتند. بنابراین، با عنایت به نتایج این جدول مدل از برازش خوبی برخوردار بوده و نیاز به حذف و اصلاح نداشت. مدل دارای روایی سازه و پایایی ترکیبی مناسب نیز بود. روابط بین شاخص‌های پژوهش معنادار بوده و این به معنی این است که شاخص‌ها هم دارای روایی سازه‌ای بوده و هم صلاحیت آزمودن و ماندگاری در مدل را دارند.

سطح معنی‌داری گزارش شده از ۰/۰۰۱ کوچک‌تر بوده بنابراین تاثیر و ارتباط معنی‌دار بین شایستگی اجتماعی و مسئولیت اجتماعی به عنوان عوامل تبیین‌کننده عامل خود اجتماعی با توسعه پایدار شهری وجود داشت. در تخمین استاندارد میزان تاثیر شاخص‌ها بر توسعه پایدار شهری، تاثیر شایستگی اجتماعی به میزان ۰/۴۲۲ (غیراستاندارد) و ۰/۴۰۱ (استاندارد) بوده و این مقادیر نشان می‌داد که شایستگی اجتماعی بر توسعه پایدار شهری به‌تنهایی، ۰/۴۲% تاثیر داشته است. در مورد مسئولیت اجتماعی، این تاثیر به میزان ۰/۳۸۹ (غیراستاندارد) و ۰/۳۹۲ (استاندارد) بوده و این مقادیر نشان می‌داد که مسئولیت اجتماعی بر توسعه پایدار شهری به‌تنهایی به اندازه ۰/۳۹% تاثیر داشت.

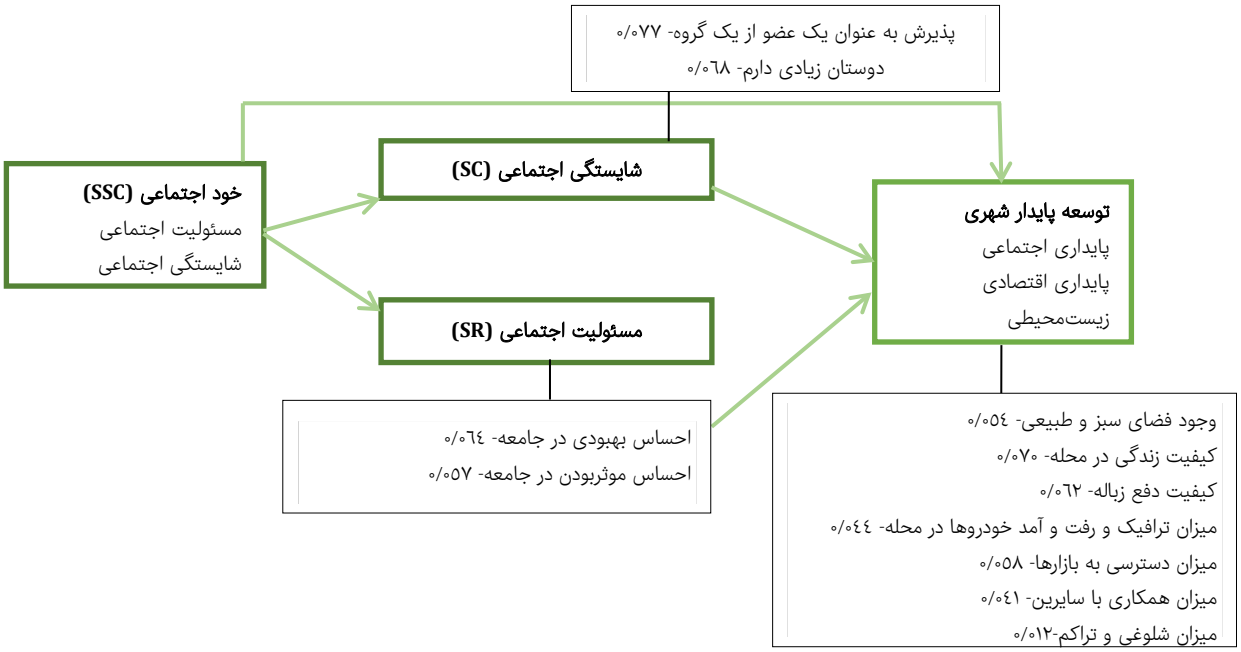

شکل ۳) مدل تبیین روابط خود اجتماعی و توسعه پایدار شهری

خود اجتماعی در فرآیند تاثیرگذاری بر توسعه پایدار شهری، از دو بُعد بهره می‌گیرد: شایستگی اجتماعی و مسئولیت اجتماعی. در ایران و به‌ویژه در منطقه مورد مطالعه (منطقه ۲ شهر تهران)، شایستگی اجتماعی حول دو موضوع پذیرش به عنوان عضوی از یک گروه و داشتن دوستان فراوان و مسئولیت اجتماعی با دو مفهوم احساس بهبودی و پیشرفت و احساس موثربودن در جامعه، بالاترین ضرایب مسیر را به خود اختصاص دادند. در این شرایط خود اجتماعی از طریق دو بُعد شایستگی و مسئولیت اجتماعی و چهار مسیر (۱. پذیرش به عنوان عضوی از یک گروه، ۲. داشتن دوستان فراوان، ۳. احساس فرد مفیدی‌بودن برای جامعه و ۴. تلاش برای اصلاح و بهبود وضع جامعه) بر توسعه پایدار شهری تاثیر می‌گذارد. با عنایت به موارد فوق مدل پژوهش با حذف شاخص‌ها و معرف‌هایی که ضریب استاندارد کمتری را احراز کرده‌اند به شکل زیر است (شکل ۳).

بحث

هدف این پژوهش، بررسی نقش خود اجتماعی شهروندان بر توسعه پایدار شهری بود. برای تبیین عامل خود اجتماعی، دو شاخص شایستگی اجتماعی و مسئولیت اجتماعی در نظر گرفته شد. براساس نتایج، خود اجتماعی شهروندان منطقه ۲ تهران بر توسعه پایدار شهری در این منطقه تاثیر داشته و رابطه معنی‌داری بین خود اجتماعی شهروندان و توسعه پایدار شهری وجود داشت. با توجه به نتایج کلی پژوهش می‌توان بیان کرد که به منظور رسیدن به توسعه پایدار شهری، توجه به کوچک‌ترین واحدهای شهری یعنی فرد و خود اجتماعی و سرمایه‌های نهفته در آن ضروری است. همچنان که خود اجتماعی از دیدگاه *فرناندز زابالا* و همکاران [Fernández-Zabala *et al.*, 2016]، به تشکیل دو رویه کمک شایانی می‌کند: یکی ساختار روابط اجتماعی یا همان مسئولیت اجتماعی و دیگری کیفیت روابط اجتماعی یا شایستگی اجتماعی. بر این اساس، توسعه پایدار شهری را می‌توان فرآیندی دانست که تحت لوای خود اجتماعی به صورت بالقوه قادر به تحقق است. هم‌راستا با نتایج این پژوهش، تاثیر عامل خود اجتماعی بر توسعه پایدار شهری در مطالعات *صفرعلی‌زاده* و همکاران [Safaralizadeh *et al.*, 2022]، *خاکپور* و همکاران [Khakpour *et al.*, 2011] *سالاروزی* و همکاران [Salarvarzi *et al.*, 2018] تاکید شده است.

با تاکید بر نظریه‌های مطرح‌شده، خود اجتماعی شهروندان، جنبه انباشتی داشته و به توسعه پایدار شهری می‌انجامد. همچنین، خود اجتماعی شهروندان، میزان اعتماد به برنامه‌ها و ساختارهای دولتی و نهادهای تصمیم‌گیر حوزه شهری را مشخص کرده و احساس تعلق شهروندان را افزایش می‌دهد. خود اجتماعی با تشکیل شبکه‌های ارتباطی بسیار نیرومند، کارسازبودن برنامه‌ها یا شکست آنها را تضمین می‌کند و در نهایت به ایجاد توسعه پایدار شهری در بُعد اجتماعی (اشتغال، آموزش، امنیت، مشارکت، برابری فرصت‌ها، احساس تعلق و غیره)، بُعد اقتصادی (رشد، عدالت، کارایی و غیره) و بُعد زیست‌محیطی (محیط زیست شهری، محافظت از منابع طبیعی شهری و غیره) کمک شایانی خواهد نمود. بنابراین، برای رسیدن به توسعه پایدار شهری و بهره‌گیری از خود اجتماعی شهروندان و اتخاذ بینش کاربردی مشارکت‌محور، می‌بایست بر فرآیند فوق صحه گذاشت؛ در غیر این صورت چون برنامه‌ریزی‌ها مشروعیت نداشته، کارایی و مطلوبیت لازم را نیز نخواهد داشت و به توسعه پایدار شهری منتهی نخواهد شد.

بنابر اعتقاد صاحب‌نظران، با توجه و پرورش عامل خود اجتماعی شهروندان، انسجام رخ داده و خود اجتماعی شهروندان متبلور شده و بر توسعه پایدار شهری تاثیر می‌گذارد. در این راستا خود اجتماعی، در یک فضای کالبدی، فرهنگی و اجتماعی شکل می‌گیرد. این فضا بر کارکرد آن تاثیر قابل ملاحظه‌ای دارد و به نحوی ضامن بقای آن است. زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی اهالی ساکن در محیط و نوع روابطی که آنها با فضای شهری (به‌ویژه جامعه محلی) و با یکدیگر دارند، تاثیر بسیاری بر عملکرد و اثربخشی آن دارد. به عبارت ساده‌تر، خود اجتماعی با ویژگی‌هایی که دارد باید با ساختار اجتماعی به تعامل برخیزد. بخش عمده و معنادار این ساختار، شامل دو بُعد مسئولیت و شایستگی اجتماعی است. مسئولیت اجتماعی که دارای جنبه‌های الگو شده و قاعده‌مندی از روابط، ارزش‌ها و هنجارها است، شبکه‌های اجتماعی غیررسمی و رسمی را شکل می‌دهد؛ از انسجام خاصی برخوردار است و لزوماً حرکت در جهت عمل جمعی، از ویژگی‌های آن است. اعضای این شبکه‌ها می‌توانند دارای انگیزه‌های مشارکتی باشند؛ البته اگر وضعیت ارتباطی، میزان اطلاعات و آگاهی و غیره از سوی خود اجتماعی ارتقا یافته باشد. اگر این مهم تحقق یابد، شهروندان نقشی تسهیل‌گر و رابط داشته و در واقع دارای شایستگی اجتماعی خواهند بود. بر این اساس، طبق مطالعه *عظیمی آملی* و *سوداگر* [Azimi Amoli & Sodagar, 2015] و *گیوی* و همکاران [Givi *et al.*, 2014] به منظور تقویت و توانمندسازی ساختارهای مرتبط با محیط زیست و منابع طبیعی، سازوکارهای لازم به منظور گسترش آموزش‌های عمومی و تخصصی محیط زیست، در کلیه واحدهای آموزشی و مراکز آموزش عالی و حمایت از سرمایه‌گذاری در بخش محیط زیست نقش موثری بر ارتقای خود اجتماعی شهروندان در راستای ایجاد توسعه پایدار داشته است.

جمالی حاجی حسن سفلی و *نعمت‌اللهی بناب* [Jamali Haji Hassan Sofla & Nematollahi Bonab, 2021] بر این موضوع تاکید کرده‌اند که توسعه پایدار شهری محقق نخواهد شد مگر با مشارکت فعال شهروندان و پذیرفتن این مشارکت به عنوان یکی از اصول توسعه. از آنجایی که توسعه مقوله‌ای انسانی است و انسان بنا به طبع نوگرایی خود همواره در حال تغییر و تحول محیط زندگی خود است، با رشد شهرها و شهرنشینی در دهه‌های اخیر به‌تنهایی و بدون اتکا به شهروندان اداره امور جامعه ممکن نخواهد بود. طبق مطالعه *معصومی* و همکاران [Masoomi *et al.*, 2021] یک رفتار در قبال یک سلسله عوامل روی می‌دهد که حلقه بروز آن، قصد یا نیت انجام رفتار است. آموزش و ترویج فرهنگ صحیح،

باعث تاثیر بر قصد و نیت افراد و ایجاد انگیزه در شهروندان می‌شود. هرچه مشارکت اجتماعی شهروندان بیشتر باشد، رفتارهای زیست‌محیطی آنها برجسته‌تر است و در واقع رابطه مستقیمی بین میزان مشارکت شهروندان و رفتارهای زیست‌محیطی آنها وجود دارد. از نظر اجتماعی، توسعه‌ای پایدار خواهد بود که جوامع همگن و همبسته را ایجاد نماید در آن ساکنان احساس شهروندی و وجود عدالت و برابری داشته باشند و شکاف‌های اجتماعی ترمیم شود [Roseland, 1997].

روند فوق مشخص می‌کند که گرداننده اصلی خود اجتماعی شهروندان است و تنها در این شرایط است که تجمیع پتانسیل‌ها و استعدادهای پراکنده، به صورت جمعی و گروهی در اختیار جامعه ما قرار خواهد گرفت. تجمیع توان مسئولیت و شایستگی اجتماعی، شبکه پایداری از روابط کم و بیش نهادینه شده را تحقق می‌بخشد. در ادامه، خود اجتماعی با استفاده از ابزارهای عملی مانند میزان بودجه و منابع مالی، تضمین به ضمانت‌های اجرایی، تفویض تصمیم‌گیری، مشورت‌پذیری، مشارکت‌جویی، پاسخ‌گویی، افزایش حس تعلق و رضایت‌مندی و غیره در واقع نهاد غیررسمی دموکراتیک شهری را بنا می‌نهد. با عنایت به ایجاد چنین شرایطی، مشارکت اجتماعی ایجاد شده، میزان حضور و شرکت افراد را در مراسم افزایش داده و نیز منجر به ترویج فرهنگ مسئولیت و شایستگی اجتماعی در بین شهروندان خواهد شد و متعاقباً اعتماد اجتماعی شکل می‌گیرد. میزان اعتماد شکل‌گرفته به همشهری‌ها، مسئولین، سازمان‌ها، مراکز دولتی و غیره به صورت انباشتی افزایش خواهد یافت. با تحقق فرآیند و پروسه فوق، تغییرات اجتماعی در قالب کیفیت زندگی افراد ارتقا یافته، عدالت شهری و توزیع مجدد ثروت و منابع اتفاق می‌افتد که به رشد شهری و جلوگیری از گسترش فقر و آلودگی شهری منجر خواهد شد. برآیند تمامی موارد بالا، تحقق توسعه پایدار شهری است.

در مجموع نتایج حاصل‌شده بیان می‌کنند که اگر خود اجتماعی شهروندان منطقه ۲ شهر تهران ارتقا یابد، با افزایش سطح اعتمادسازی از طریق مسئولیت اجتماعی، تعهد به وظایف و در نهایت شایستگی اجتماعی به کشف شبکه‌های غیررسمی نایل می‌شوند. این شهروندان می‌توانند به گسترش روابط سطحی و عمودی کمک نموده و بدین ترتیب حس تعلق و مشارکت نیز افزایش خواهد یافت. این فرآیند در نهایت از طریق ارتقا سطح آگاهی، افزایش عزت نفس، خودکارآمدی، اعتماد و پیوندهای درونی تقویت شده و به ایجاد توسعه پایدار شهری می‌انجامد. *حاجیانی* و همکاران [Hajiani *et al.*, 2012] اذعان داشته‌اند که شرایط امروزی کلانشهر تهران یعنی گسترش بی‌رویه شهرنشینی، ایجاد عرصه‌های جدید اشتغال و تکنولوژی، تغییرات جمعیتی شدید، دگرگونی ساختار طبقاتی و نیز تغییرات اقتصادی و اجتماعی وسیع، معضلات اجتماعی ناشی از ترافیک و آلودگی هوا و افزایش فزاینده تعامل با افرادی خارج از محورهای خویشاوندی و نظایر آن نیاز به گسترش اعتماد اجتماعی را در همه سطوح و ابعاد زندگی شهری جدی‌تر ساخته است و از سوی دیگر فقدان پیوندهای سنتی و ایجاد پیوندهای اجتماعی جدید، کاهش اعتماد اجتماعی را به دنبال داشته است. از آنجا که نظم نوین اجتماعی روابط اجتماعی را به ورای قلمرو خویشاوندی و خانوادگی سوق می‌دهد، به عبارتی دیگر به سوی نهادها و سازمان‌ها جهت‌گیری و هدف‌گیری می‌کند، فقدان یا کاهش اعتماد نهادی به عنوان شالوده روابط بین شهروندان با سازمان‌ها و نهادهای متولی مدیریت شهری، موجب ناکارآمدی این‌گونه سازمان‌ها از یک سو و تامین‌نشدن انتظارات و تمایلات نیازی شهروندان از دیگر سو می‌شود [Maleki *et al.*, 2016]. بنابراین مدیریت شهری تهران برای اعمال مدیریتی کاراتر و منسجم‌تر نیازمند فضای اعتماد و پیوندهای قوی بین شهروندان و شهرداری و تقویت مشارکت آنها در راستای ارتقای عوامل خود اجتماعی و شایستگی اجتماعی است.

نتیجه‌گیری

شاخص‌های شایستگی و مسئولیت اجتماعی شهروندان و روند توسعه پایدار شهری در منطقه دو شهر تهران ارتباطی معنی‌دار و دو سویه دارند. توجه به خود اجتماعی شهروندان، به عنوان یکی از ابعاد تاثیرگذار در روند توسعه پایدار، عاملی مهم برای تحقق‌بخشی به توسعه پایدار شهری است.

تشکر و قدردانی: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم است.

تاییدیه اخلاقی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

سهم نویسندگان: محمدرضا بزرگی (نویسنده اول)، نگارنده مقدمه/نگارنده بحث/روش‌شناس (۵۰%)؛ فرهاد امام‌جمعه (نویسنده دوم)، نگارنده مقدمه/نگارنده بحث (۲۵%)؛ ایرج ساعی ارسی (نویسنده سوم)، نگارنده بحث (۲۵%)

منابع مالی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

منابع

- Ahadnezhad Roshti M, Yarigholi V, Ojaghloo R (2014). The role of social capital in sustainable local development: A case study of Tehran Narmak neighborhood. Urban Studies. 4(12):25-50. [Persian]
- Azimi Amoli J, Sodagar S (2015). The role of citizen participation in sustainable urban development (case study: Noor City). Urban Management Studies. 7(21):36-45. [Persian]
- Castells M (1996). The rise of the network society. 1st edition. Hoboken: Wiley-Blackwell.
- Cooley CH (1992). Human nature and the social order. New York: Charles Scribner's Sons.
- Crowe J (2008). Economic development in the nonmetropolitan west: The influence of built, natural, and social capital. Community Development. 39(4):51-70.
- Das P (2014). Women's participation in community-level water governance in urban India: The gap between motivation and ability. World Development. 64:206-218.

Planning. 11(42):189-203. [Persian]
- Mensah J (2019). Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review. Cogent Social Sciences. 5(1):1653531.
- Miller NJ, Besser TL (2005). Exploring decision strategies and evaluations of performance by networked and non-networked small U.S. businesses. Journal of Developmental Entrepreneurship. 10(2):167-186.
- Navabakhsh M, Arjmand Siahpoosh E (2009). Basics of sustainable urban development. Tehran: Sociologists Publication. [Persian]
- Pourahmad A, Babaie HR, Rafee A (2018). Explaining the role of community management on social sustainability in Tehran through linking social capital. Journal of Studies on Iranian-Islamic City. 8(31):75-82. [Persian]
- Putnam RD (1995). Bowling alone: America's declining social capital. Journal of Democracy. 6(1):65-78.
- Roseland M (1997). Dimension of eco-city. Cities. 14(4):197-202.
- Safaralizadeh E, Akbari M, Boostan Ahmadi V, Mousavi C (2022). Investigating the indices of social capital and its relationship with sustainable urban development. Journal of Applied Researches in Geographical Sciences. 22(66):105-123. [Persian]
- Salarvarzi M, Sheikh H, Shekari Z (2018). Analysis and evaluation of the role of social capital in the sustainable development of neighborhoods (case study: Ilam city). Physical Social Planning. 5(1):123-136. [Persian]
- Serpe RT (1987). Stability and change in self: A structural symbolic interactionist explanation. Social Psychology Quarterly. 50(1):44-55.
- Taghvaee M, Safarabadi A (2013). Urban sustainable development and selected variables affecting it (case of study: The city of Kermanshah). Urban Studies. 3(6):1-22. [Persian]
- Tavakolinia J, Eskandarpour M, Barghamdi M (2012). An introduction to good urban governance: Necessities, requirements and challenges for its realization in Iran. New Attitudes in Human Geography. 5(1):135-152. [Persian]
- Tehran Municipality ICT Organization (2017). Atlas of urban quality of life in Tehran metropolis. 1st Edition. Tehran: Atlas of urban quality of life in Tehran metropolis.
- Webb R, Bai X, Smith MS, Costanza R, Griggs D, Moglia M, et al (2018). Sustainable urban systems: Co-design and framing for transformation. Ambio. 47(1):57-77.
- Egger S (2006). Determining a sustainable city model. Environmental Modeling & Software. 21(9):1235-1246.
- Fernández-Zabala A, Rodríguez-Fernández A, Goñi A (2016). The structure of the Social Self-Concept (SSC) questionnaire. Anales de Psicología. 32(1):199-205.
- Givi M, Alipour S, Nazari S, Eghamati Gashti R (2014). Investigating effective factors on attracting citizens' participation in sustainable urban development (study case: Bandar Abbas city). Journal of Social Sciences. 31:167-190. [Persian]
- Hall T (2006). Urban geography. 3rd edition. London: Routledge.
- Hataminezhad H, Pourahmad A, Eyvazlou D (2014). Capacity analysis of social capital in rehabilitation of the urban deteriorated tissues (case study: Region number 9-Tehran). Geographical Planning of Space Quarterly Journal. 4(13):67-94. [Persian]
- Hajiani E, Rezaie AA, Falahzadeh MA (2012). Social confidence in urban management and the factors affecting it. Social Studies and Research in Iran. 1(2):55-90. [Persian]
- Jamali Haji Hassan Sofla E, Nematollahi Bonab S (2021). Examining and evaluating the role of citizens and their social participation in achieving sustainable urban development goals (case example: City of Tabriz). Journal of Urban Environmental Planning and Development. 1(1):95-112. [Persian]
- James W (1890). The principles of psychology, Vol 1. New York: Henry Holt and Company.
- Khakpour B, Mafi E, Bavanpouri AR (2011). The role of capital in the regional stable development case study: Sajjad area in Mashhad. Geography and Regional Development. 7(12):55-81. [Persian]
- Li F, Liu X, Hu D, Wang R, Yang W, Li D, et al (2009). Measurement indicators and an evaluation approach for assessing urban sustainable development: A case study for China's Jining City. Landscape and Urban Planning. 90(3-4):134-142.
- Maleki S, Amiri MR, Moradifard S, Jokar S (2016). The role of social trust in advance the goals urban management towards sustainable development. Geography and Environmental Studies. 5(18):89-102. [Persian]
- Masoomi M, Jafarinia G, Pasalarzadeh H (2021). Investigation of sociological factors affecting sustainable urban development in Assaluyeh (South Pars) with emphasis on environmental hazards. Journal of Regional